

01 — Lužnjak

Gospođi Jevtropijević

U „mračno“ vreme ranog srednjeg veka,
na nekim grčkim ostrvima, ubijali su ljude
kada navrše šezdesetu godinu života,
najčešće kamenovanjem

Postoji šuma, u gorju Orlja glava, šuma lužnjaka.

U podnožju, gde magluština useca klobuk zaborava, varoš je Žrbanj. Već je dvadeseto desetleće kako nikakav putnik namernik, haračlija ili pismonoša, ne zalaze u te krajeve, nešto zbog nerazumljivog žrbanjskog narečja, a više zbog jeze od patarenskih običaja tamošnjih. A i pod Orlovom glavom se, slabo u svet i tuđe ljude veruje, pa se i ne pamti da je neki od domaćih napustio zabran svoje domaje.

Po žrbanjskom kalendaru, osamnaesti je dan grozdobera, meseca berbe kukuruza i vašara. Te u varoši, iako je sparno vreme, vlada užurbanost. Oštre se srpovi, čiste ambari, popravljaju vile i potkiva kljusad. Iz kačara se vadi vino, ledeno, i mlad sir ispod kamena.

Sa vrha Hrama, te večeri, u varošanskoj sredi, zvezdočatac Jasan Maglen, motri svod. Čita gibanje nebeskih kugli i u tom kruženju doznaje kada će dan biti jednak noći. Arbaletom mereći uglove, orbite i daljine, otkriva mesečev perigej.

„Sutraj, sutraj jest ravnodne jesenjsko! Sutraaaaaj!“, silazi da javi vest.

Glas astronomov dopire do čoveka koji, usamljen, bdi. Imenom je Ostav Orlija. Već noćima, stešnjen u svoj zemunici, on čeka. Osluškuje.

I mada je nagluv, čuje, dok čami kraj ognjišta, čuje šta sa kule javlja kosmoplovac Maglen.

„Orlijo, starlijo, sutraj si pojdeš u dubrave lužnja!“, banu u udžericu Raslav Raslavič, čata žrbanjskog knjaza, donoseći novost.

„Az sum matorstvjušči, črez nisum jošte prigluven, bolan Raslaviču, mladiču!“, odbrusi mu Ostav.

„Nem se jediš, časnij Orlijo, nem se jediš. Na, potkrepi se suz mene, ću te otpravim napoljšče.“

„Tij me otpavščiš? Koj sum az? Mrtvak, pa sam ne možem?“

„Nem se skrbiš, svjatlosti drevnija, ja to onak, jer sum polezen...“

„Polezen si tuj za bezmlvije, červni ćesaru!“

Iziđoš, stari Orlija i mladi Raslavič, a po varoškoj se kaldrmi skupiše Žrbanjci, veseli. Zasniruš citre, otpečatiš se bačve vina plamenke, a na bregu, dodolkinje, gole, povedoš kolo. Na nosilu od magareće kosti, donesoš knjaza, glasovitog Vidigora.

„Orlijo, najstarlijo!“, poče knjaz, kad se sve utiša, „devedesetgodi mudrolijo!“

„Knjazstvjušči“, smerno ga prekide Raslavič, oborivši veđe, „toj u koj gledite, neje Orlija, ampak jest Grigor Rundo. Ovoj vi je Orlija.“ I pokaza na mrzovoljnog starca, koji bi se, najrađe, u zemunicu vratio i predao se tupom slavohotiju starosti.

Nakašlja se knjaz, ne bi mu pravo što ga pusti pisar tako ispravlja, no očuta. Pogledom potraži rečenog i nanovo poče mlviti:

„Rečem, Orlijo, iskonlijo!“

„Mnogovozvišeni“, pobuni se prozvani, neki Ljube Ljubenov, „nesam az Orlija. Jošte mene nije da u dubravu pojdem.“

„Kuku lele žrbanjsko! Zde se zbilno velje poruganije! Ašte knjaz ne znaje koji mu je koji otrok, a koj će? Az sum Orlija, knjaževiču! I takoj mi svijuz jazvi mojih, nej da me neki svojata vamo i tamo!“

Svi se Žrbanjci nasmejaše. Orlija stade pred knjaza i udari se po grudima, ponoviši još jednom — az sum Orlija. Knjazu ne bi pravo, ali poskoči sa magareće nosaljke, i spustivši starcu dlan na rame, počeo:

„Sutraj, na toržastveno dne, črez se danak i noćak budeju poravnajli, ti sum pojdeš u dubravu lužnjaka i plutnjaka.“

„A koj ću tamo?“

„Poneže, takovo je poveljenje naše domaje.“

„Kuj kaže?“

„Az, vaspostavitelj!“

Svi zamukoše, jer se silnom knjazu počeo nadimati kršne grudi, i krv mu liti pod ušesima, tamna, topla, da je đipao očima od neke prigušene netrpeljivosti. Uzmakoše svi, citre umukoše, i Orlija vide da nema kud. Zakon je zakon, poveljenje je poveljenje.

„Dobro, ću pojdem.“

Priđe tad Maglen, činodejstvenik i, počeo da maga i vraća oko staroga Orlije, da mu na glavu od hrastovog lišća venac meće i poliva ga medom. Citre zacikotase nanovo. Zapojaše pevcu bajalice, i gozba počeo.

Sutra, kad osvanu zora jesenjeg ekvinocija, na put pođe najstariji Žrbanjac, Orlija Ostav, i udari uz breg, ka planinskom hrbatu, vukući za sobom fišek uspomena: Jorlaninu dojku, miris lule i struj vetrova.

Došavši, nakon sat ili dva hoda, do proplanka okruženog prastarima plutnjacima, stade, i onjuši Sunce. Bi češanj svetlosti u krošnjama, a po rzavoj paprati strukovi kamilice i mandragore. Toj mu e toj!, pomisli i, odbacivši štap, počeo uporno mirovati. Tako i dočeka noć.

Kada je zajutriilo, vide da mu noge propadoše u zemlju, sve do članaka. Ajoj! Černi Orlijo, kakova su ovo zabluždenija i zatočenija!, jadao se. Na rame mu slete svraka, i osta tu, do podneva. Tako prođe prvi dan, a da se stari ne mogaše iskobeljati iz treseti.

A kad prodoše još tri, propade do kolena. Uglubi se u crvenicu, punu sokova. Leva mu se ruka sasvim oduze, a desna poče micati teško, pucketavo. Slete i druga svraka, na sred temena, među sedu kosu, koja izgubi svilenost i posta prućasta i krta. Kerče neko dođe i zakevta, okruži oko Ostava, ponjuši ga i zacvilevši, zapiša, i ode.

U neko povečerje, kad je zrela Danica zvezda izbila, prioseti da mu noge u zemlji drvene, da od prstiju mu, rovere žile u grud utrobe planinske. Brada mu se i kosa stadoše granati, preko grana listati u rumen žira. Zamileše mravi, žutaći, crvi, pauci, po njemu, kukurek, majčina dušica oko njega sviše se. Otverdnu mu koža, sljušti se i poljuspa se po tlu. Meso se ugari, otverdnu i posta panjevito, čvornovato. Prelomi se grkljan i, pod rosom, iz njega zaklija prva mladica. Ocvala, misao se zdrobi. Već okađena, senka se nadvi nad mesto gde je zastao Žrbanjac. Vetar je povijao debelu krošnju...

Sa vrha Hrama, mag je Maglen tri dana palio tamjan žarnoj zvezdi i bogima hvale pevao, i ime Orlijino naricao: „Nej okopnio u panjevinu, ašte te i gromi ugromili, lužni Orlijo, žrtveniče mladeniče!“

Postoji šuma, u gorju Orlja glava, šuma lužnjaka.